

Men *Blissed Out* bør med alle sine problematiseringer og anfægtelser absolut indgå som en del af lærerens baggrundsstof.

Lisbeth Ihlemann

Per-Erik Brolinson og Holger Larsen: *Satisfactions – Studier i ungdomskulturens musikestetik*, Stockholm 1990, DKR. 573,-

Per-Erik Brolinson og Holger Larsen er begge docenter i musikvidenskab i Stockholm. Sammen har de tidligere udgivet »Rock and Roll« - et digert tobindsværk, der behandlede de elementer og begreber, der tilsammen gestalter rockmusikken som fænomen.

»Satisfactions« er præget af samme total-synsvinkel. Projektet denne gang er at få rede på hvad det, som kaldes rockmusik egentlig udtrykker og betyder, og hvordan denne musik gennem alle sine forskellige stilarter og gestalter, er bærere af egenskaber, som gør den meningsfuld og engagerende for majoriteten af unge.

Projektet er vældig omfattende og ambitiøst. Forfatterne har musikvidenskab som deres indgangsvinkel til stoffet, og dette bærer bogen i meget høj grad præg af. Bogen polemiserer nemlig mod de forskere, som omgås lemfældigt med de internt musikvidenskabelige analyser – således kritiseres for homologiske analyser – som forfatterne finde hos såvel Birminghamskolens forskere og Simon Frith. Når disse forskere undgår en musikalsk analyse af de stiletiketter der bruges, er det ikke muligt at forstå »The Meaning Of Rock«. Med denne kritik rammer de nok lige ind der, hvor »rock« opfattes synonymt med »oprør« og »protest«, »disco« er lig »tilpasning« etc. – nogle af de der hurtige slutninger, der sommetider drages pr. automatik. F. eks. blev jeg engang opsøgt af en fyr fra Nordisk. Han spurgte om hvilke metoder vi musikfolk egentlig brugte til at analysere musikken? Han skulle nemlig skrive en opgave om punk, og kunne godt tænke sig lige at få et par fif. Da jeg så ud, somom jeg syntes at det spørgsmål ikke kunne besvares umiddelbart, sagde han: »Nå -så skriver jeg bare som jeg plejer: »Punkens primalskrig udtrykker længslen efter en førkapitalistisk bevidsthedstilstand.... – den plejer de at være helt vilde med deroppe.«

Brolinson og Larsen har ret i, at meget af det, der kendetegner rocken som forskningsfelt er, at musikinterne overvejelser meget sjældent er til stede. Det er mere sociologiske, litterære, psykologiske synsvinkler, der har haft rockmusikken med som et appendix. Bogens første del er en status

over rockforskningen, idet den gennemgår forskellige heavy-forskere der har arbejdet med forskellige aspekter af ungdomskultur. Anden del er en meget gedigen historisk gennemgang af rockmusikkens stilarter, og tredje del er diskussion af værkbegrebet i forhold til rocken og problemer i forhold til tolkningen af den.

Bogen er en meget gennemarbejdet og grundig fremstilling. Den er på mange måder en fornøjelig læsning, fordi de to forfattere tilfulde magter den akademiske metode. Noteapparatet er perfekt – henvisningerne ligeså etc. Forfatterne går aldrig i tomgang – man føler virkelig, at man får puttet noget ind i hovedet, når man læser.

Storm P's definition af en akademiker var, at det var en, der læste sig til det, alle andre vidste i forvejen. Jeg vil bestemt ikke sige, at jeg ved alt hvad der står i denne bog i forvejen, men forfatterne er så forhippede på kun at skrive det, de har belæg for, at det løfter for lidt. Personlig kan jeg godt lide, at man nogle gange forlader den sikre vej, og slår gækken løs. Men de to forfattere har garderet sig: »Det är inte svårt att inse lockelsen för forskare, för att inte tala om kulturjournalister, at formulera utsagor av denna typ..(koblinger mellem kulturelle fremtrædelsesformer og samfundsudviklingen) Problemet är bara att man sällan kommer längre än till hypotesformuleringar, som intuitivt uppfattas som i bästa fall träffande men som sällan bestyrks på rationell grund. Den som på rationell väg kritiskt söker pröva dylika (ofte metaforiskt uttryckta) hypoteser bemöts med misstro och ges epitetet »fantasilös« eller etiketteras med modeordet »positivist.«

Med truslen om at blive anklaget for at være urationel, vil jeg nu alligevel efterlyse at man primært ser musikken som et spejl eller en artikulation. Rocken er et samtidsfænomen – en moderne udtryksform, skabt i en kollektiv produktionsform, som ikke kan indfanges af en traditionel musikalsk analyse. Rockmusikken har som »mundtlig« musikstil i meget vid udstrækning en musikalsk norm som udgangspunkt for et oprørsk udtryk, og det er i samspillet mellem sådanne modsætninger, at den klassiske analyse, der er udarbejdet i forhold til ganske andre musikalske former og normer, efter min mening kommer til kort. Det er da også somom bogen ikke evner at besvare spørgsmålet om »The Meaning Of Rock«. Alligevel er konstateringen af, at rockmusik bygger på et fundament af fantasi og fiktion meget vigtigt. Forfatternes konklusion er, at rockmusikkens gestik og udtryk tager os bort fra det daglige- det hverdagsagtige.

Trods disse forbehold, er bogen overhovedet ikke til at komme udenom, hvis man arbejder med – el-

ler vil vide noget om rockforskning. De to forskere kan deres kram, og de har et meget stort litteraturkendskab. Gang på gang imponeres man over deres vid og indsigt. Det er en bog, som man vil vende tilbage til mange gange.

Charlotte Rørdom Larsen

Stuart Feder, Richard L. Karmel, George H. Pollock (red.): *Psychoanalytic Explorations in Music*. 525 sider Internat. Universities Press. Madison Connecticut 1990.

Gamle Freud brød sig ikke om musik. Ikke fordi han ikke oplevede noget ved at gå til koncert eller opera, men fordi han ikke kunne forstå eller forklare sine oplevelser. På tilsvarende måde kunne han hjælpe Gustav Mahler ud af en stærk moderbinding, men ikke forstå hans symfonier. Musik var for Freud et dybt irrationelt fænomen, modsat kunstneriske fænomener som litteratur, maleri og skulptur, som godt kunne »behandles« inden for psykoanalysens forståelsesramme. Freuds modvilje eller blokering over for musikken er uden tvivl årsagen til, at det varede længe, før psykoanalysen havde noget væsentligt at sige om musik, musikoplevelse, musikalsk udvikling og konkrete musikværker.

Og da bidragene gennem årene har stået tilfældigt og spredt i tidsskrifter over hele verden, har det været meget vanskeligt for interesserede at vurdere relevansen og kvaliteten af den psykoanalytiske musiktænkning.

Derfor er der god grund til at glæde sig over den store amerikanske antologi *Psychoanalytic Explorations in Music*, der allerede med sin titel knytter an til en af den »anvendte psykoanalyses« klassikere: Ernst Kris' *Psychoanalytic Explorations in Art* (1952). Kris forbandt sin kunsthistoriske ekspertise med psykoanalytisk teori og ego-psykologiens kliniske materiale og overvandt dermed den *tendens til patologisering af kunstnere og kunstværker*, som ellers havde præget psykoanalytisk kunstanalyse (jvf. f.eks. Freuds analyser af Michelangelo og Leonardo). Patologiseringstendensen er også tydelig i musikkritiklitteraturen til langt op i 50'erne: den er i høj grad bundet til en ortodoks, biografisk tolkning af »life and art« (som når en analyse af Wagners »Den flyvende Hollænder« lægger hovedvægten på Wagners moderbinding osv.), og den mangler i eklatant grad en forståelse af den æstetiske dimension (tolker »indhold« på »formens« bekostning, hvilket indlysende er et problem i forbindelse med en kunstart som musik.)

Af samme grund undlader antologiens 3 redaktø-

rer at bringe eksempler på den patologiserende musiktolkning. Den ældste artikel er fra 1951 og handler meget betegnende om *geniet* Mozart og hans måde at *sublimere* på. Og ellers er hovedparten af artiklerne fra 70'erne og 80'erne, hvor »det er samspillet mellem livserfaringer, i fortid og nutid, og kreativ forandring, der interesserer psykoanalysen« (Lichtenberg).

Bogens 4 dele afspejler udmærket den psykoanalytiske musikforståelses hovedområder: 1. Musikpsykologien (med Heinz Kohut og Martin L. Nass som vigtigste navne), 2. (Musikalsk) Udviklingspsykologi (med et par gode studier af Pinchas Noy og Marjorie McDonald). 3. Musikalsk kreativitet (specielt komposition) og endelig 4. Komponist-studier (Beethoven, Brahms, Mahler, Mozart, Rossini, Schumann – både Robert og Clara – Wagner og Ives behandles, og her er der grund til at fremhæve Stuart Feders indgående og perspektivrige analyse af Mahlers ungdomsværk »Das Klagende Lied« som en nøgle til forståelse af Mahlers utroligt komplekse symfoniske univers. Hovedsymbolet er *brodermord!*).

»Udforskningen« kommer *ikke* omkring afro-amerikanske musikkulturer eller nutidens populærmusik – her må man søge andetsteds efter psykoanalysens falkeblæk. Eller vente på det Bind 2, som bebudes i efterordet.

Der er ingen dybdepsykologiske bidrag af jungiansk observans med. Heller ikke på musikområdet er der dialog mellem de 2 hovedstrømninger i studiet af menneskets sjæleliv.

Men bogen er alligevel relevant, fordi der er mange frugtbare bidrag til en *almen forståelse af det musikalske ind- og udtryks psykologi*. Musik er »af samme stof som drømme«, og psykoanalysen har bestemt relevante bud på tydingen af »den musikalske drøm«, som vi møder den i det »autonome« kunstværk, i videos, film, reklame osv.

Jeg vil give nogle eksempler på frugtbare teoretiske antagelser, som de findes spredt rundt i bogens mange artikler, og som jeg finder specielt relevante i dette temanummers sammenhæng.

»Music is a safe kind of high«, sagde en musiker engang. Det har de fleste oplevet, i koncertsalen, til rockkoncert, ved det opretstående, når det virkelig kører. Og i terapiformer som Guided Musical Imagery (Bonny) og holotropi (Grof) er musikken uundværlig i forbindelse med transpersonlige oplevelser i ændrede bevidsthedstilstande. – Psykoanalysen forklarer musikkens særlige potentiale på flere måder – altid i et ontogenetisk perspektiv:

Da musik er et non-verbalt udtryk, går den musikalske erfaring tilbage til det før-sproglige afsnit af et

livsforløb. Som Kohut bemærker, gør vi os erfaringer med klang og rytme længe før ordenes mening spiller en rolle. Disse vigtige dele af musikoplevelsen kan kædes sammen med primærproces-tænkning, mens musikalske sekundærprocesser mere er knyttet til parametre som melodiske og formale strukturer. – Som Marjorie McDonald viser det (i en analyse af Suzuki-pædagogikken) kan musikpædagogikken udnytte denne viden ved at lægge vægt på musikkens særlige objekt-status, f.eks. vuggesangen eller en bestemt melodi som et *musikalsk overgangsobjekt* (a la suttekluden), der hjælper barnet med at mestre adskillelsen fra mor/far. – Er det ikke oplagt at forstå fænomener som *jingles* og *kendingsmelodier* i forlængelse heraf: musikalske repræsentanter for lystfyldte oplevelser, der er periodisk genkommende.

Også (den musikalske) *inspiration* forstås i et psykodynamisk perspektiv: som en evne til (bevidst, altså ikke som regression) at fremkalde »tidlige ego-strukturer med deres mere løst organiserede adskillelse af indre og ydre stimulering«. Når store komponister henviser til Gud, afviser psykoanalytikeren det – og alle andre transpersonlige komponenter – som metafysisk compensation eller aggressions-benægtelse!

Så selvom bogens forfattere har blik for musikens næsten magiske brugsværdi i forbindelse med jeg'ets forskellige adaptive opgaver (f.eks. i forbindelse med sorgarbejde), har de problemer med den transpersonlige dimension i musikoplevelsen. Der er f.eks. en tilbøjelighed til at glemme Kohuts distinktion mellem 1) den »oprindelige oceaniske følelse«, som opleves passivt-paradisisk-omsluttende, og 2) det autonome ego's kreative virksomhed, som accepterer oplevelsens »flygtighed og den kosmiske narcissismes quasi-religiøse højtidelighed« – altså på den ene side et klinisk observerbart fænomen, på den anden et område hinsides ego-psykologien. En konsekvens af manglende skelnen kan f.eks. komme til udtryk ved, at psykoanalytikeren reducerer Tristan og Isolde til 2 midaldrende narcissister!

Den musikinteresserede, der (som undertegnede) anerkender den transpersonlige, spirituelle (numinøse) dimension i musikkens fænomenologi, må altså tage nogle forbehold over for psykoanalysens »greb«: Den taler fornuftigt og inspirerende inden for sin egen klinisk-teoretiske forståelsesramme. Men dens reduktionisme over for transpersonlige aspekter i bevidsthedslivet er bornert – hvilket netop arbejdet med musikalske fænomener viser tydeligt.

Bogen leverer godt materiale til forståelsen af forbindelsen mellem musik og især det tidligste be-

vidsthedsliv (i den orale og tidlige anale fase). Tidlige høre/lytte-erfaringer kan tjene til at udvikle en kognitiv »*auditiv stil*«, der for jeg'et bliver et middel til at adaptere og beherske den ydre verden. Denne auditive stil behøver selvfølgelig ikke være knyttet til musik, men er det ofte, og i så fald får musikken en central funktion i forbindelse med følelsen af *kontakt* med den indre og ydre verden (balancen mellem drifter, forsvar og erfaringsmønstre). Og fordi musikken som non-diskursivt fænomen er knyttet til meget tidlige oplevelser af mening og sandhed hinsides sprogets entydighed (jvf. Langer: »Musiks signifikante former har en indholdsmæssig ambivalens, som ord ikke kan have«), letter den adgangen (hos den voksne) til mere flydende, mindre strukturerede bevidsthedstilstande. Dem, som vi kan opleve såvel i forbindelse med videoclips som Wagner.

Psykoanalysen har en klar forståelse af den *symbolske konfliktbearbejdelse*, der kan finde sted i det musikalske medium, og bogen indeholder gode tolkninger af sådanne »musikalske symboldramaer« (f.eks. spørgsmålet om, hvorfor Rossini holdt op med at komponere, da han var på højden af sin karriere og endnu ung). Men der er stadig langt til en psykoanalytisk forståelse af selve det *musikalske materiales* symbolske dybder, – måske netop fordi Freuds efterfølgere fortsat afviser eksistensen af »arketypiske«, mytiske komponenter i bevidstheden og menneskets symbolverden.

Lars Ole Bonde

Bruhn Jensen, Klaus og Nicholas W. Jankowski (red.): *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*. Routledge 1991. 272 sider, 197,- kroner (paperback).

Det er et glimrende initiativ at udgive en »handbook« i kvalitative metoder indenfor kommunikationsforskningen, og det er en glimrende udgivelse, der er kommet ud af initiativet.

Bogen retter sig mod såvel studerende som forskere. Til de første tilbyder den introducerende og sammenfattende artikler, der kan bruges til undervisning i både teori og metode; til de sidste en meget fyldig referenceliste, som mange uden tvivl vil få glæde af. Et andet sigte med bogen er at hjælpe forskere, der har brug for at udføre kvalitative analyser, men her skal man dog være opmærksom på, at den ikke rummer en systematisk fremstilling af, hvordan man i praksis foretager kvalitativ forskning (hvad skal der stå i ens feltnoter? hvordan simule-

rer man at høre efter, mens man tager noter? og andre problemer, som den kvalitative forsker uundgåeligt løber ind i).

Bogen falder i tre dele. I del 1 giver redaktørerne en fremstilling af den kvalitative tradition indenfor henholdsvis humaniora og samfundsforskning, med specielt henblik på kommunikationsforskningen. I del 2 fremstilles brugen af kvalitative metoder indenfor institutionsanalysen, indholdsanalysen, publikumsanalysen og analysen af mediernes kontekst (læseren vil høre ekkoet af Lasswell her), og i del 3 fremstilles de kvalitative metoders »pragmatik«, dvs. deres rolle i teoriudvikling, og deres politiske og pædagogiske muligheder.

Det er måske lidt unfair at fremhæve bestemte artikler, da alle er gode, men Deres anmelder læste med særlig interesse redaktørernes historiske artikler; Peter Larsens artikel om tekstanalyse; Morley & Silverstones artikel om det etnografiske perspektiv på publikum; og Jankowskis artikel, hvori han blandt andet kommer ind på sine erfaringer med konflikten mellem kritisk og administrativ forskning (som man på ingen måde slipper for, fordi man benytter sig af kvalitative metoder).

For disse fem artikler gælder det, at de tager fat på grundlæggende problemer i kommunikationsvidenskaben, som fx Bruhn Jensen og Jankowski, der giver en klar fremstilling af den kvalitative skoles selvforståelse indenfor henholdsvis humaniora og samfundsvidenskab. Peter Larsen holder fanen højt i forhold til de mennesker, der vil afskaffe teksten, uden dog direkte at nævne dem ved navn, mens Morley & Silverstone åbent kritiserer poststrukturalisterne for deres argumenter, der som bekendt ikke fører til andet end paralytisk navlebeskuelse. Endelig skriver Jankowski befriende ærligt om de problemer, man kan løbe ind i, når man udfører administrativ forskning – også med korrekte metoder og for de korrekte mennesker. I denne forbindelse skal redaktørerne i øvrigt roses for ikke at have en partilinje, der skal følges. Klaus Bruhn Jensen er så meget mere optimistisk på den administrative forsknings vegne (fx. p. 145) end Jankowski (se p. 170ff), at kvantiteten vel nærmest må siges at slå over i kvalitet. Deres anmelder holder, på baggrund af egne erfaringer med administrativ forskning, mere med Jankowski end med Bruhn Jensen.

Enhver skriveproces og enhver redaktionel proces indebærer selvfølgelig valg. Som allerede nævnt har man i sammenstillingen af artikler valgt at lægge Lasswells formel til grund. Om det er mere eller mindre rimeligt end at følge fx Gerbners tredeling af kommunikationsvidenskaben i kode og måde, ad-

færd, og institutioner, kan man diskutere længe, hvis man ikke har bedre at bruge tiden til. Men inddeles skal der jo under alle omstændigheder.

Redaktørerne har valgt at inkludere filosofien i humaniora; ikke noget helt urimeligt valg, selvom fx Wittgenstein og Searle (hvortil der refereres) ikke slår Deres anmelder som specielt humanistiske. For så vidt som de er slået an udenfor fagfællers kreds, er det da også navnlig sket blandt socialforskere som fx. Winch og Habermas. Men hvis de to specielt skal fremhæves, ville det dog nok have været interessant at få en nærmere diskussion af den analytiske filosofi, der jo også er en slags (kvalitativ) metode.

Men når nu filosofien bliver inkluderet i humaniora, så savner man en diskussion af fænomenologien som selvstændig metode. Den har jo indirekte haft enorm betydning, ikke mindst i Danmark, på grund af Husserl-disciplen Roman Ingarden og dermed receptionsanalysen, og den har haft en markant indflydelse i socialvidenskaben gennem Schütz' indflydelse på Berger & Luckman, hvortil der refereres billigende p. 21.

Hvad angår den historiske fremstilling af de kvalitative metoder, har man valgt at hæfte sig ved inddelingen i Natur- og Geisteswissenschaften, der stammer fra (sen)romantikken, men fravalgt en diskussion af konkurrerende opfattelser som fx. J.G.Droysen, der i 1858 tredelte videnskaberne i de spekulative, de matematiske og de historiske. Specielt hvad angår socialvidenskaberne kunne man måske ønske sig en diskussion af de forskellige neokantianske skoler fra en lidt senere periode, der øvede stor indflydelse på Max Weber og dermed stort set al sociologi i det tyvende århundrede. Man taber let pointen i Webers berømte forskningsprogram (der citeres p. 51f), at sociologien både skal forklare og forstå, når man ikke har fået forhistorien med.

Hvor rimelige disse valg er, kan og bør diskuteres, fordi det betyder noget for hele det projekt, der udskiller de kvalitative metoder som noget særligt. Som Gadamer bemærker, vandt ordet Geisteswissenschaften for alvor indpas i Tyskland, da J.S.Mills tyske oversætter lidt over midten af 1800-tallet valgte at bruge det til at gengive begrebet moral science, der har en vigtig plads i A System of Logic (opr. udgivet 1843). Hvad Mill ville diskutere, var spørgsmålet om induktion vs. deduktion i the moral sciences, og skønt hans konklusioner ikke skal optage os her, så peger indførelsen af klassiske epistemologiske begreber i diskussionen af videnskaberne på, at der bag spørgsmålet om kvantitative og kvalitative metoder ligger dybere, og efter denne anmelders